

רשימות חוברת צה

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת בחוקותי, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — ביאור בדברי הגמרא (תמורה טז, א) "אמרו לו ליהושע וכו', אמרו לו לאלעזר שאל, אמר להם אלה המצוות וכו'" — הפסוק "אלה המצוות" שבסוף פרשת השבוע.

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראה מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

עש"ק פ' בחוקותי, ה'תשנ"ז
ברוקלין, נ.י.

(תמורה טז) א"ל ליהושע שאל א"ל לא בשמים היא וכו' א"ל לאלעזר שאל א"ל אלה המצות וכו'. הא דשאלו דוקא לאלו האנשים, וטעם שינוי התשובות, אואפ"ל: יהושע מפני שהוא הי' המקבל ממשה. שמואל מפני שחדש דין שגם עלי — מקבל הד' עיין הקדמת הרמב"ם ליי"ד — לא ידעו (ברכות לא:). וכיון שגם בזה צריך הי' לחדש דין, שאלו ממנו. פנחס וכן אלעזר נזכרו הלכה בעת שגם משה שכח, וכדאיתא סנה' פב. פסחים סו' עירובין סג'.

והנה אפשר הי' לשאול אם ע"י אורים ותומים או בנבואה. אבל מהב', או"ת דוקא משלימין את דבריהם וגדולין מנבואה (יומא עג:). ולכן יהושע שהי' מלך ושואלין לו באו"ת אף שהי' נביא ג"כ (תוד"ה מה סנה' טז) דרשו שישאל באו"ת, והוכרח להשיב לא בשמים היא.

כן פנחס שהי' משוח מלחמה (סוטה מג) וגם הוא נשאל באו"ת (יומא עג:) אף שהי' נביא ג"כ (שופטים ב' א' ושם ו' ח') דרשו על או"ת ולכן ענה לא בשמים היא. משא"כ שמואל ואלעזר ולכן אפ"ל שלא דרשו אלא שישאלו בנבואה, ולכן ענו אלה המצות וכו', שמדובר אַנְבִּיא.

אין להקשות דשמואל הי' אב ב"ד, וכמורגל הל' ב"ד של שמואל (עירובין מה. ועוד) והי' המקבל מעלי, וגם אב"ד שואל באו"ת (יומא עא:), דאפשר שהי' עדיין עלי קיים. ולא יקשה ששאלו משמואל ועלי קיים, וכמו שלפי גירסת הש"ס משמע ששאלו מפנחס קודם לאלעזר [והטעם י"ל כנ"ל שהם חדשו הלכות. כן פנחס דוקא נשאל באו"ת. ולשמואל דוקא נגלה הנבואה ולא לעלי. עיין ש"א ג'].

צ"ע בהמפרש לתמורה שם שפ"י ששאלו תחלה לשמואל ואח"כ לפנחס ואלעזר, והוא תמוה, שהרי נולד שמואל אחרי מות אלעזר (עיין שופטים ב' י' וברלב"ג שם. ש"א ב' ל' במפרשים ועוד), כי הרי פנחס ועלי היו כה"ג.

ודוחק לתרץ שאינה קדימה בזמן אלא בתכיפות השאלה.

הטעם על קדימה בתכיפות י"ל: הא' יהושע שהוא המקבל ממשה ולא הי' דבר וכו'. הב' שמואל ששקול כמשה ואהרן (תענית ה:). אח"כ פנחס שיכול לשאול באו"ת ונביא ג"כ. והד' אלעזר, רק ע"י נבואה, אבל ג"כ תלמיד משה (עירובין נד:).

א. איתא בגמרא (תמורה טז, א) "אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל (מן השמים ויודיעך ההלכות ששכחת¹), אמר להם לא בשמים היא². אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצות³, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה וכו'. אמרו לו לפנחס שאל, אמר להם לא בשמים היא. אמרו לו לאלעזר שאל, אמר להם אלה המצות וכו'".

הא דשאלו דוקא לאלו האנשים (יהושע שמואל פנחס ואלעזר), וטעם שינוי התשובות, שיהושע ופנחס השיבו "לא בשמים היא", ושמואל ואלעזר השיבו "אלה המצוות"⁴ — אולי אפשר לומר:

שאלו ליהושע — מפני שהוא הי' המקבל ממשה⁵.

שאלו לשמואל — מפני שחידש דין שגם עלי — מקבל הד' (עיין הקדמת הרמב"ם ל"ד⁶) — לא ידעו (ברכות לא, ב). וכיון שגם בזה (בהלכות שנשתכחו) צריך הי' לחדש דין, לכן שאלו ממנו.

ושאלו לפנחס וכן לאלעזר — מפני שנזכרו הלכה בעת שגם משה שכת, וכדאיתא בסנהדרין פב, א: "נתעלמה ממנו (ממשה) הלכה .. וירא פנחס בן אלעזר .. ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני כו'", ובפסחים סו⁸: "ויקצוץ

(1) חדא"ג מהרש"א שם.

(2) נצבים ל', יב. וראה ב"מ נט, ב.

(3) ס"פ בחוקותי. וראה גם שבת קד, א. וש"נ.

(4) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם. עיון יעקב לע"י שם.

(5) אבות רפ"א ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"). הקדמת הרמב"ם ל"ד ליהושע שהוא תלמידו .. מסר תורה שבעל פה וצוהו עלי". — וראה לקו"ש חכ"ג ע' 193).

(6) ושם (בסיום מנין הארבעים דורות מרב אשי עד משה רבינו): "עלי מפנחס, ופנחס מיהושע, ויהושע ממשה רבינו, ומשה רבינו מפי הגבורה", היינו, שעלי הוא מקבל הד'. ולעיל מיני: "אלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו מוחשה", ועפ"ז נמצא שעלי (שקיבל מפנחס שקיבל ממשה) קרוב יותר, כמו מקבל הג'.

(7) ושם: "וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי .. אמר להן עלי קראו כהן ליתי ולשחוט, חזנהו שמואל דהוּו מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט, שחיטה כשרה בור. אייתוהו לקמי' דעלי, אמר לי' מנא לך הא, אמר לי' מי כתיב ושחט הכהן, והקריבו הכהנים כתיב, מקבלה ואילך מצות כהונה, מכאן לשחיטה שכשרה בור. אמר לי' מימר שפיר קא אמרת כו'".

(8) ע"ב.

משה על פקודי החיל וגו' וכתוב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה וגו', מכלל דמשה איעלם מיני¹⁰, ובעירובין סג, א: "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' .. אמר להו לאחי אבא צוה ואותי לא צוה", היינו, שפירש והדגיש שהלכות אלו נאמרו למשה. ולכן שאלו לפנחס ואלעזר — אולי זכרו גם ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה.

ב. והנה, אף שלכל א' מאלו האנשים אמרו "שאל", מ"מ, יש חילוק באופן השאלה.

ובהקדמה — שאפשר הי' לשאול אם ע"י אורים ותומים או בנבואה⁹. אבל מהב' אפשרויות עצמם, כיון שאורים ותומים דוקא משלימין את דבריהם וגדולין מנבואה (יומא עג, ב¹⁰), מוטב שישאלו ע"י אורים ותומים, ורק אם אי אפשר לשאול באורים ותומים, ישאלו בנבואה.

ולכן:

יהושע שהי' מלך, ושואלין לו באורים ותומים¹¹ — אף שהי' נביא ג"כ והי' יכול לשאול בנבואה (תוד"ה מה סנהדרין טז, א¹²), דרשו ממנו שישאל באורים ותומים דוקא שמשלימין את דבריהם וגדולין מנבואה, והוכרח להשיב "לא בשמים היא".

כן פנחס שהי' משוח מלחמה (סוטה מג, א), וגם הוא נשאל

9) להעיר גם מסוטה מח, ב: "ויהי לדרוש אלקים כל ימי זכרי' המבין בראות אלקים, מאי לאו באורים ותומים, לא בנביאים".

10) ושם (ובפרש"י): "גזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, שנאמר במשפט האורים, למה נקרא שמן אורים ותומים .. תומים שמשלימין את דבריהן" (כדאמרן אין גזירתן חוזרת). ובהמשך הסוגיא: "כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו .. סיועי הוה מסייע (כהן) בהדייהו" (בהדי אורים ותומים, הלכך אם כהן כשר הי' וראוי לשרות שכינה עליו, האותיות (של האורים ותומים) בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו, ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות). — וראה גם לקו"ש חל"א ע' 159 ואילך.

11) ראה יומא שם: "אין שואלין אלא למלך, מנא הני מילי .. דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים וגו' (הוא וכל בני ישראל), הוא זה מלך וכו'". ובפרש"י: "דהא ביהושע משתעי קרא". וראה רש"י ברכה לג, יז: "מלך היוצא ממנו והוא יהושע". וברמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג: "מלך .. כיהושע" (וראה לקו"ש חכ"ג ע' 190).

12) ושם: "הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע דלא אשכחן דאצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים .. בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהי' נגלה לו בנבואה".

באורים ותומים (יומא עג, ב¹³) — אף שהי' נביא ג"כ (שופטים ב' א' ושם ו' ח¹⁴), והי' יכול לשאול בנבואה, דרשו ממנו על אורים ותומים דוקא שגדולים מנבואה, ולכן ענה "לא בשמים היא".

משא"כ שמואל ואלעזר שלא היו יכולים לשאול באורים ותומים, ולכן אפ"ל שלא דרשו מהם אלא שישאלו בנבואה, ולכן ענו "אלה המצות וכו'", שמדובר אַנְבִּיא, שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה.

ג. אין להקשות דשמואל הי' אב בית דין, וכמורגל הלשון בית דינו של שמואל (עירובין מה, א ועוד), והי' המקבל מעל¹⁵, וגם אב בית דין שואל באורים ותומים (יומא עא, ב¹⁶), וא"כ, גם משמואל הי' להם לדרוש לשאול באורים ותומים (כמו מיהושע ופנחס), והי' לו להשיב "לא בשמים היא" — דאפשר שכש"אמרו לו לשמואל שאל" הי' עדיין עלי קיים, ושמואל לא נעשה עדיין אב בית דין, ולכן לא הי' יכול לשאול באורים ותומים.

ואעפ"כ לא יקשה מה ששאלו משמואל ועדיין עלי קיים, דלכאורה היו צריכים לשאול מעלי, וכמו שלפי גירסת הש"ס "אמרו לו לפנחס שאל כו' אמרו לו לאלעזר שאל"¹⁷, משמע ששאלו מפנחס קודם לאלעזר.

והטעם ששאלו משמואל ולא מעלי — יש לומר כנ"ל שהם (אלו ששאלו אצלם) חדשו הלכות, ולכן שאלו משמואל ולא מעלי, כי שמואל חידש דין שגם עלי לא ידע.

וכן בנוגע להשאלה מפנחס קודם לאלעזר — לפי שפנחס דוקא נשאל באורים ותומים, ולכן הקדימו לשאול מפנחס שישאל באורים ותומים, ורק אח"כ שאלו מאלעזר שישאל בנבואה.

ויש להוסיף בנוגע להשאלה משמואל ולא מעלי — שלשמואל דוקא נגלה הנבואה ולא לעלי (עיי' שמואל"א ג'¹⁸).

13) ושם — בפירוש הפסוק "ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים הוא וכל בני ישראל גו'": "וכל בני ישראל אתו, זה משוח מלחמה".

14) ושם: "ויעל מלאך ה'" (ב, א), "נביא ה', כן תרגומו, וארז"ל שפינחס הי'" (מצו"ד. רד"ק ופרש"י). "וישלח ה' איש נביא אל בני ישראל" (ו, ח), "זה הנביא הוא פינחס" (פרש"י ורד"ק — מסדר עולם). וראה ויק"ר פ"א, א ובפי' מהרז"ו.

15) הקדמת הרמב"ם ל"ד.

16) ושם: "אין נשאלין אלא למלך ולאב ב"ד כו'".

17) משא"כ לפי הסימן "יאפ"ש, יהושע אלעזר פנחס שמואל" (הובא בהמפרש שם).

18) ושם: "והנער שמואל משרת את ה' לפני עלי ודבר ה' הי' יקר בימים ההם אין חזון

ד. צ"ע בהמפרש לתמורה שם, שפירש ששאלו תחלה לשמואל ואח"כ לפנחס ואלעזר¹⁹, והוא תמוה, שהרי נולד שמואל אחרי מות אלעזר (עיין שופטים ב' י' וברלב"ג שם. שמואל-א ב' ל' במפרשים²⁰. ועוד), כי הרי פנחס ועלי היו כהנים גדולים, היינו, שאחרי מות אלעזר בן אהרן, נתמנה פנחס לכה"ג, ולאחריו עלי, ובסוף ימי עלי נולד שמואל, וא"כ, איך אפשר לומר ששאלו תחלה לשמואל ואח"כ לפנחס ואלעזר.

ודוחק לתרץ שכוונת המפרש אינה לקדימה בזמן (כפשטות הלשון), אלא לקדימה בתכיפות השאלה²¹.

והטעם על סדר הקדימה בתכיפות השאלה — יש לומר:

הא' — יהושע, שהוא המקבל ממשה, ולא הי' דבר וכו' (שומר או עשה מעצמו)²², ולכן, הוא הקודם לשאול ע"ד ההלכות שנשתכחו שקיבלם ממשה.

נפרץ .. ועלי .. עיניו החלו כהות לא יוכל לראות (שהיתה רוח הקודש הולכת ופוסקת ממנו שלא היתה רגילה אצלו כבתחלה — רד"ק) ונר אלקים טרם יכבה (נר הנבואה — שם) .. ויקרא ה' אל שמואל וגו' ויאמר ה' אל שמואל וגו'". ובסיום הענין (שם, טז): "ויקרא עלי אל שמואל .. ויאמר מה הדבר אשר דבר אליך וגו'".

19) "יהושע שאלו תחלה, ואחריו שמואל, ואחריו פנחס, ואחריו אלעזר".

20) בשופטים שם (לאחר מיתת יהושע): "וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיו ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' וגם את המעשה אשר עשה לישראל", וברלב"ג: "זמן יהושע והזקנים לא הי' כי אם כמו כ"ז שנה, ולזה יחוייב שיהי' אמרו וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותם .. ר"ל הזקנים כולם אשר ראו את כל מעשה ה', כי לא הי' מיציאת מצרים עד זה העת כי אם ס"ז שנה, ורחוק הוא שלא ימצא בישראל אז מי שהיו ימיו יותר מס"ז שנה .. אבל מפני שלא היו חכמים לא הועילה אותם את כל מעשה ה' להציל ישראל מעשות הרע כו'". — ונמצא, שמיתת אלעזר (שנזכרה בסוף יהושע) שהיתה באותו פרק זמן, היתה ס"ז שנה לאחר יצי"מ.

ובמפרשים (רש"י ורד"ק) לשמואל שם (בפירוש מש"נ לעלי "אמור אמרתי ביתך ובית אביך יתהלכו לפני עד עולם וגו'"): "מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן .. ובימי פלגש (בגבעה) שפקרו ישראל ברוב המצות, ומי גרם להם פנחס וכיוצא בו שהי' להם לסבב מעיר אל עיר ולהוכיחם, נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתי' לך (לעלי) שמבני איתמר אתה וכו'".

— בסדה"ד איתא שאלעזר מת בשנת ב"א תקט"ז, ושמואל נולד בשנת ב"א תת"ל.

21) אולי הכוונה "בתכיפות (מלשון תיכף, סמיכות) השאלה" — הסמיכות להמקום ששם שואלים אודות ההלכות שנשכחו, כלומר, הסמיכות למקורן של ההלכות שלימד משה.

22) לכאורה הכוונה ליבמות צו, ב (ובפרש"י): "כאשר צוה ה' את משה כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה (יהושע יא, טו), וכי על כל דבר שאמר יהושע הי' אומר להם כן אמר לי משה, אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא" (העיד עליו המקרא שכל מה שעשה מפי משה עשה, ואפי' מה שאמר סתם וכו').

הב' — שמואל, שלהיותו שקול כמשה ואהרן (תענית ה, ב),
 יוכלו להנתן על ידו ההלכות שנשתכחו כמו שניתנו ע"י משה.

אח"כ (הג') — פנחס, שיכול לשאול באורים ותומים, וכן
 בנבואה, שהי' נביא ג"כ (כנ"ל ס"א).

והד' — אלעזר, שיכול לשאול רק ע"י נבואה, ולא באורים
 ותומים, אבל יש בו המעלה שהי' ג"כ תלמיד משה (עירובין נד, ב²³).

(23) ושם: "כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו ..
 נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן .. אלעזר ישב לימין משה כו".